

Læs & Lær

Faglig læsning og skrivning

Kære kursister

Her får I som lovet et udvalg af mine slides fra formiddagens seance.

Jeg har slettet nogle stykker og alle børnebillederne er ligeledes fjernet, så I må tage til takke med disse meget kedelige udgaver.

HUSK - at disse slides nu er taget ud af en sammenhæng - deres mål var at støtte den mundtlige gennemgang, så måske er nogle ret tynde, og nogle har lidt statements-karakter og er tænkt som oplæg til refleksion.

Venlig hilsen og god fornøjelse med jeres undervisning i læsning og skrivning - Lena.

Lena Bülow-Olsen

Horsens, Fælles formiddag

Den 21. oktober 2015

Mål er aktiveret i fagene i forhold til fagenes særlige problemstillinger

Færdighedsmål	Vidensmål
"Eleven kan skabe overblik over berettende fagteksters indhold"	"Eleven har viden om den berettende teksttypes formål og struktur"
"Eleven kan danne sig et indledende overblik over forskellige læse/skriveopgaver"	"Eleven har viden om strategier til at forberede forskellige læse/skriveopgaver"
"Eleven kan fokusere på og fastholde centrale faglige informationer i tekster"	"Eleven har viden om enkle notatteknikker"
"Eleven kan gengive teksters faglige sammenhæng i enkle grafiske figurer"	"Eleven har viden om enkle grafiske figurers formål og struktur"
"Eleven kan afpasse sin læsning efter teksters indholdsmæssige kompleksitet"	"Eleven har viden om metoder til at afhjælpe forståelsesproblemer under læsning"

Faglæreren rolle

Ud over at faglæreren skal være inde i fagets kernestof, skal faglæreren have indgående kendskab til

- fagets sprog, ordforråd og begreber
- teksttyper, der optræder i faget.
- strategier der kan understøtte en sproglig udvikling i fagene
- læseforståelsesstrategier og notatteknikker, der er relevante i faget

Faglærerens rolle

Faglæreren skal kunne.

- hjælpe eleverne med at udvikle mundtligt og skriftligt fagligt ordforråd.
- være en støtte i elevernes sprogtilegnelse
- hjælpe eleverne med at fastsætte et fagligt relevant læseformål.
- tydeliggøre for elever, hvilke ord og begreber der er centrale i den faglige fremstilling, og hvordan de skal forstås i den konkrete faglige sammenhæng

Hvad virker..... helt overordnet

Læsning og skrivning

Forskningsbaseret

Systematisk

Bevidstgørelse

Fokus på:

Forforståelse

Ordforråd og begreber

Direkte undervisning

Ind i den daglige undervisning i alle
fag

Læring i en social sammenhæng

Er det er relativt begreb?

Funktionel læsefærdighed

Eleverne kan:

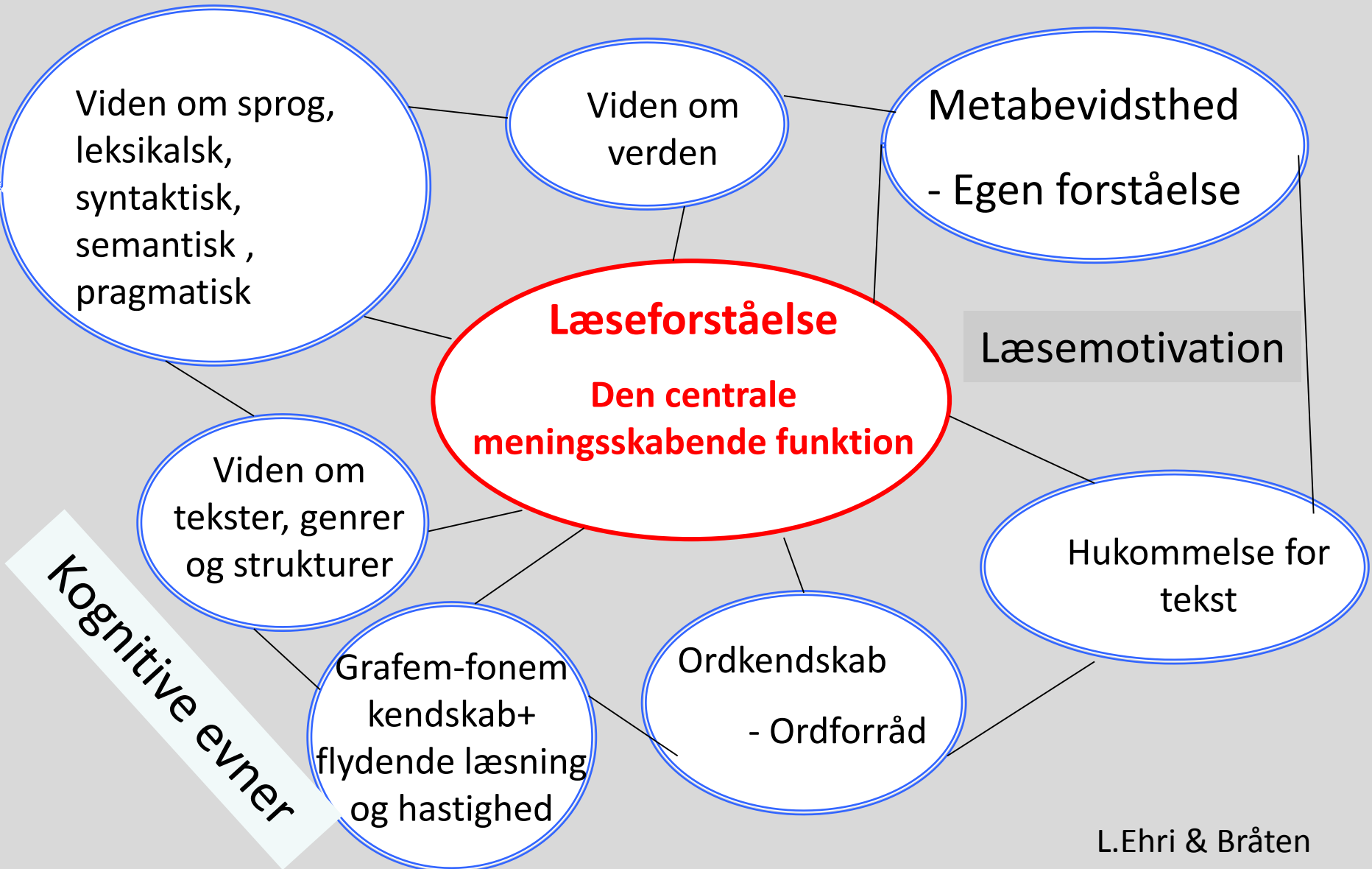
- forstå
- anvende
- reflektere over
- engagere sig i

skrevne tekster, de møder i hverdag

..... nå sine mål, udvikle sin viden og sit potentiale
og deltage aktivt i samfundslivet

Læsning og læseforståelse

Læseforståelsesstrategier:
Tre typer

Scarboroughs model

Flydende god læseforståelse

1. Sprogforståelse – udvikles gennem strategier

- Baggrundsviden / forforståelse
- Ordforråd – bredt, dybt og præcist
- Viden om sprog, fx syntaks
- Litterær viden, fx genre- og teksttypekendskab
- Sprogligt ræsonnement

**Udviklingen kræver EKSPPLICIT
undervisning
og udfordrer metabevindstheden**

2. Ordafkodning – automatiseres

To centrale indsatsområder

Strategibrug og metakognitive overvejelser

Ordkendskab:

Generelt ordforråd

Førfagligt og fagligt
ordforråd

Teksters formål og struktur

Særlige træk ved fagtekster

Teskttypekendskab

Den sproglige dimension

Sprog er en resource for betydningsdannelse - at skabe betydning i forskellige sammenhænge og med forskelligt formål

*

Viden opstår gennem sprogbrug i sprogbrugssituationer

Skrivning

Man kan skrive sig til læring og lære at skrive

Mundtlighed og læsning og skrivning

Dialogen er kernen i lærernes samarbejde om
skrivning

Nyeste forskning

Skrivning - Writing to Read

- Skriv meget - skriv fleksibelt - skriv ofte
- Skrivning som middel til læring
- Skriv autentiske tekster
- Skriv om det læste
- Undervis i skrivefærdigheder og skriveprocessen

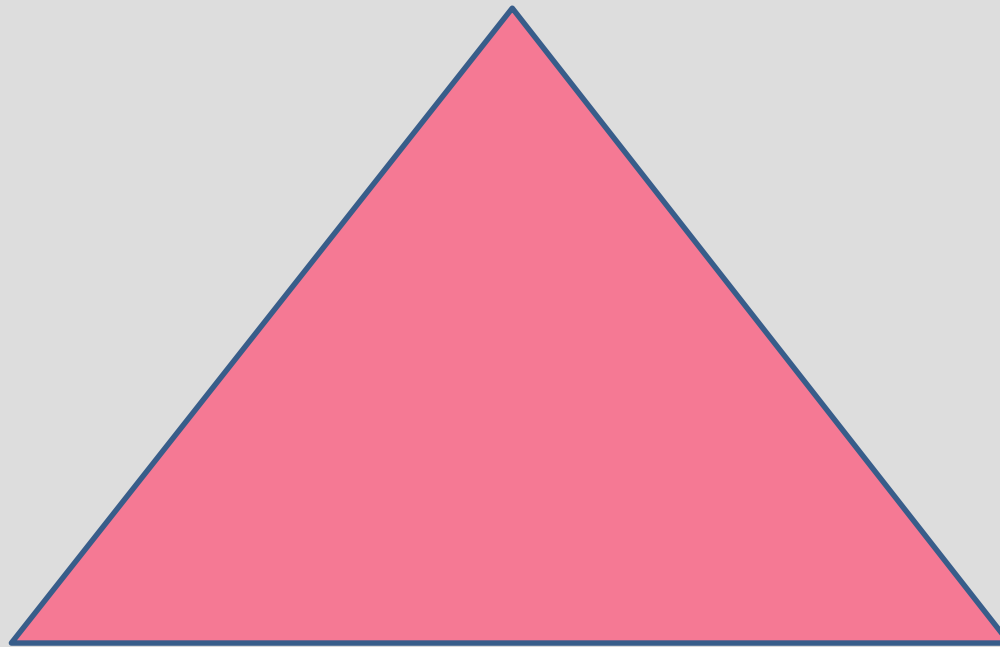
At lære et fag

At lære et fag indebærer at udtrykke sig om faget og i faget på en måde, som er faglig relevant.

Skrivetrekanen

et nyttigt middel til at afklare
skrivesituationer i skolen

Indholdet

Formen

Formål

Hvilken slags skrivning?

Tænkeskrivning

**

Formidlingskrivning

eller

Præsentationskrivning

Faglig læsning – uvm

Hjemmeside fra ministeriet

[Forord](#) [Indhold](#) [Kolofon](#) [Print af publikation](#) Gå til oversigtssiden for denne publikation på uvm.dk >

[Intro](#) [Kompetente læsere](#) [Før læsning](#) [Under læsning](#) [Efter læsning](#) [Baggrund](#)

Hvad er faglig læsning, og hvad er læsning i fagene?

Sådan finder jeg rundt i materialet

Intro

I dette materiale kan du læse om faglig læsning. Det henvender sig til dig, som er faglærer på melletrinnet eller i overbygningen i folkeskolen.

Materialet har til formål at formidle forskningsbaseret viden om undervisning i tekstforståelse og give dig konkrete ideer til din undervisning.

Forhåbentlig får du inspiration i materialet til at hjælpe dine elever med at blive kompetente læsere, der selvstændigt kan læse sig til ny viden i dit fag.

“
Elevcitat: ”Jeg læser for eksempel sjældent overskriften, selvom den er kæmpestor. Når jeg så læser den bagefter, så siger jeg ... nå for Søren! Så kan jeg bedre forstå det.”

Denne side indgår i publikationen [”Læsning i fagene”](#) © Undervisningsministeriet 2011

[Skærmbillede](#) [Til top](#)

Tænkeskrivning

Jeg lagde mærke til

Jeg undrede mig over

Jeg forstår ikke.....

Jeg kunne godt lide.....

Undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse

Før - under - efter -aktiviteter

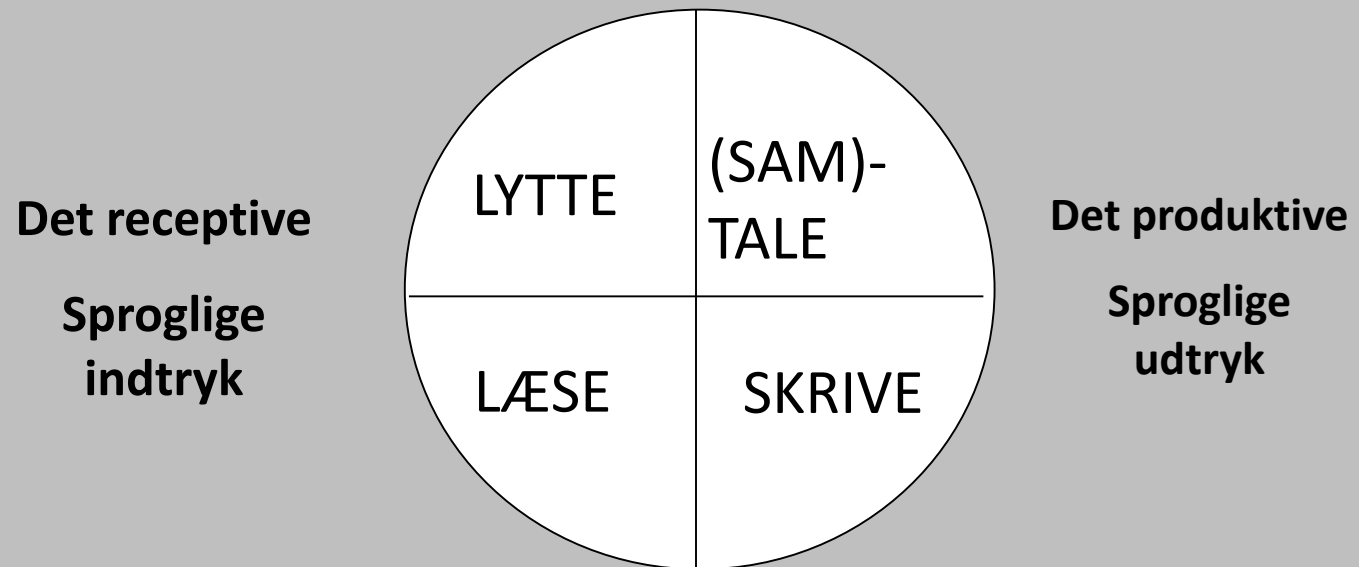

Faglige og sproglige mål – evaluering på begge fronter

Modellering og stilladsering

Sprog og sprogudvikling

De fire sprogfærdigheder:

Sammenhængende færdigheder

GODE LÆSERE

- har automatiseret afkodningen
- er meningssøgende
- danner hypoteser – forudsigelser
- forestiller sig teksten i indre billeder
- stiller sig selv spørgsmål undervejs
- sammenligner informationer og aktiverer forforståelsen
- registrerer, når de ikke forstår
- forsøger at løse forståelsesproblemer
- drager inferenser
- ved at forskellige teksttyper / genrer kan og skal læses på forskellige måder
- opsummerer teksten med egne ord
- er ofte følelsesmæssig involveret, har lyst til at læse og er i interaktion med teksten

Mental model – Elbro 2015

Aktiviteten er lige så let, som den er sjov. Den kan vare fra lige omkring en time til hele dagen. Det afhænger af, hvor flot og detaljeret det færdige produkt skal være. Man behøver kun ét materiale, men der skal ret meget materiale til, og det skal have den rigtige konsistens. Materialet er bedst, når det er nyt, da det kan have varierende levetid. Levetiden beror blandt andet på, hvor materialet findes. Hvis man venter for længe med at bruge det, kan det forsvinde. Aktiviteten er ikke sværere, end at alle kan være med. Det letteste er at komprimere materialet, så det får større tæthed end i den oprindelige tilstand. Derved får det amorfe materiale en vis form. Til slut kan man tilføje andre materialer for at give produktet flere detaljer. Disse andre materialer er ikke strengt nødvendige, men mange mennesker synes, at de bidrager til det ønskede indtryk. Man er færdig, når materialet har fået en tiltalende form.

At drage inferenser

Sara var inviteret til Daniels fødselsdag. Hun spekulerede på, om han ville blive glad for en nye bog. Hun gik ind på sit værelse og rystede sin sparegris. Den raslede ikke.

1. Sara spekulerede på, hvad hun skulle give Daniel i fødselsdagsgave.
2. Sara spekulerede på, om Daniel ville blive glad for en ny bog.
3. Sara ville købe en bog til Daniels fødselsdag.
4. Hun spekulerede på, om hun havde nogle penge.
5. Hun gik ind på sit værelse og rystede sparegrisen.
6. Der kom ikke en lyd fra sparegrisen.
7. Sparegrisen var tom.

Den gode læselærer

- Tror og forventer at alle kan lære at blive dygtigere til at læse
- Ved hvilke strategier gode læsere bruger og hvordan der skal hjælpes
- Ved at motivation er vigtig
- Sørger for adgang til bredt udvalg af tekster
- Har god tekstkompetence - især indenfor eget fag
- Udnytter forskellige læringsituation til læsestrategier
- Har troen på vurdering – evaluerer undervejs i læseprocessen

ER TEKSTEN LET ELLER SVÆR?

- Den sproglige tilgængelighed
- Den visuelle tilgængelighed
- Den indholdsmæssige tilgængelighed

Hvad er problemet??

- For ringe ordkendskab og viden
- Manglende mål og retning med læsningen
- Manglende strategier – teknikker og hukommelse
- At komme fra hverdagssprog til fagsprog

Langsommelighed – mængden af tekster

Hvad kendetegner fagteksterne?

Multimodale (sammensatte) tekster

- Fotografier, Illustration, figurer, tabeller, skemaer og faktabokse
- Design og farver
- Lys, lyd og bevægelse
- Verbalsprog forskellige teksttyper

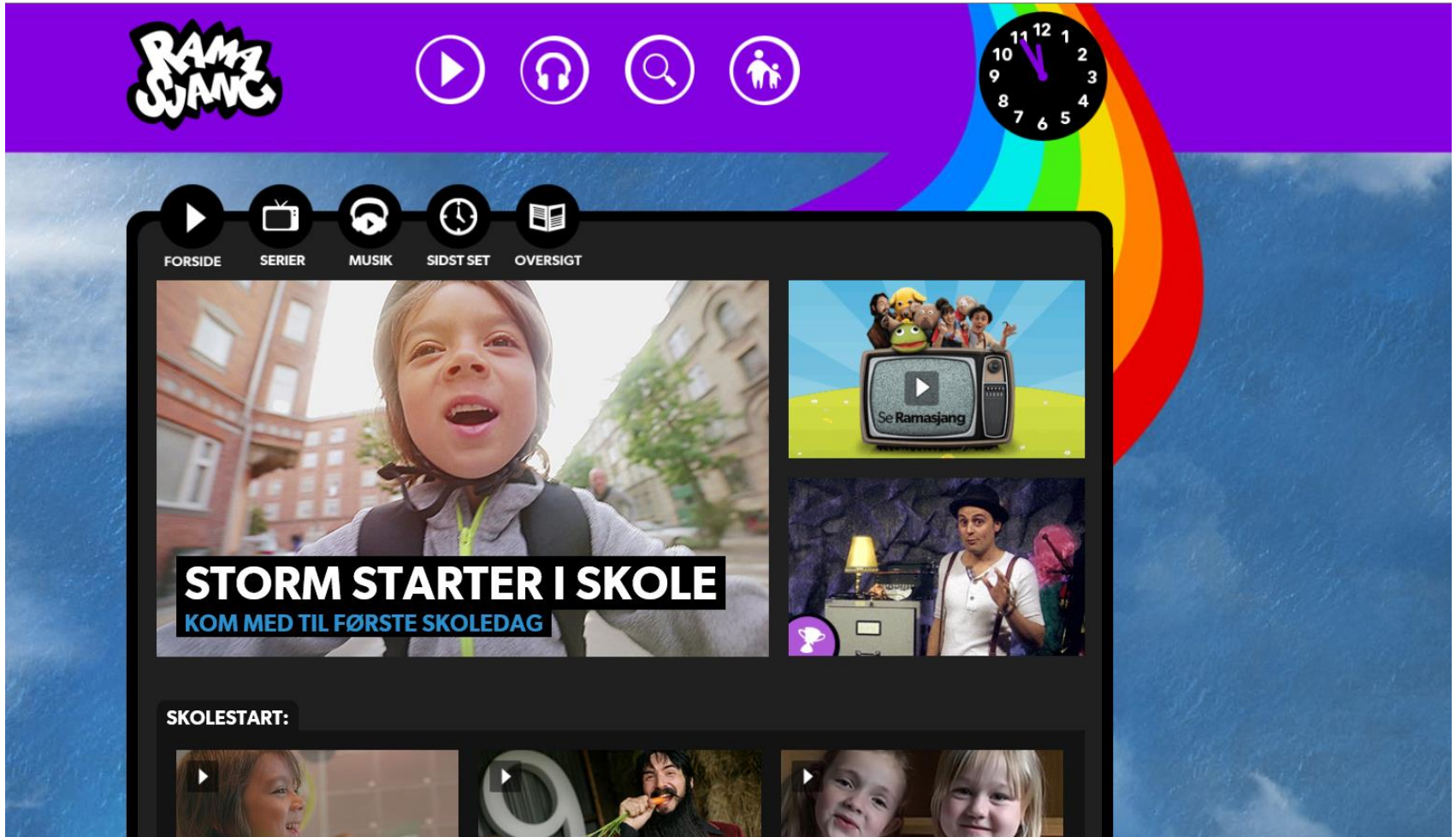
Alt skal arbejde sammen

Hvordan supplerer modaliteterne hinanden?

Eller gør de

Hvert fag sit fagsprog

Multimodalitet

Brødtekst - billede - graf - diagram - ikoner - lyd
- foto - bevægelse - farver

Hvad kendetegner fagsproget?

- Fagterminologi / Definitioner
- Fænomener
- Abstrakt sprog med stor informationsmængde indenfor sætningsgrænsen
- Begrebshierakier (taksonomier)
- Mangel på et "jeg"
- Passiv udtryksmåde – manglende aktører

At komme fra hverdagssprog til fagsprog

Vælg de gode tekster

(Reichenberg)

Forside?

Forord – fanger det?

Bliver læseren inddraget i teksten?

Har teksten mørtel?

Kan læseren genkende sig selv?

Samspil tekst og illustration

Eksemplificeringer? Svære ord og begreber?

Syntaksen?

Hvordan læses fagteksten?

FØR – ca.40% af tiden

UNDER – ca. 50 % af tiden

EFTER – ca. 10 % af tiden

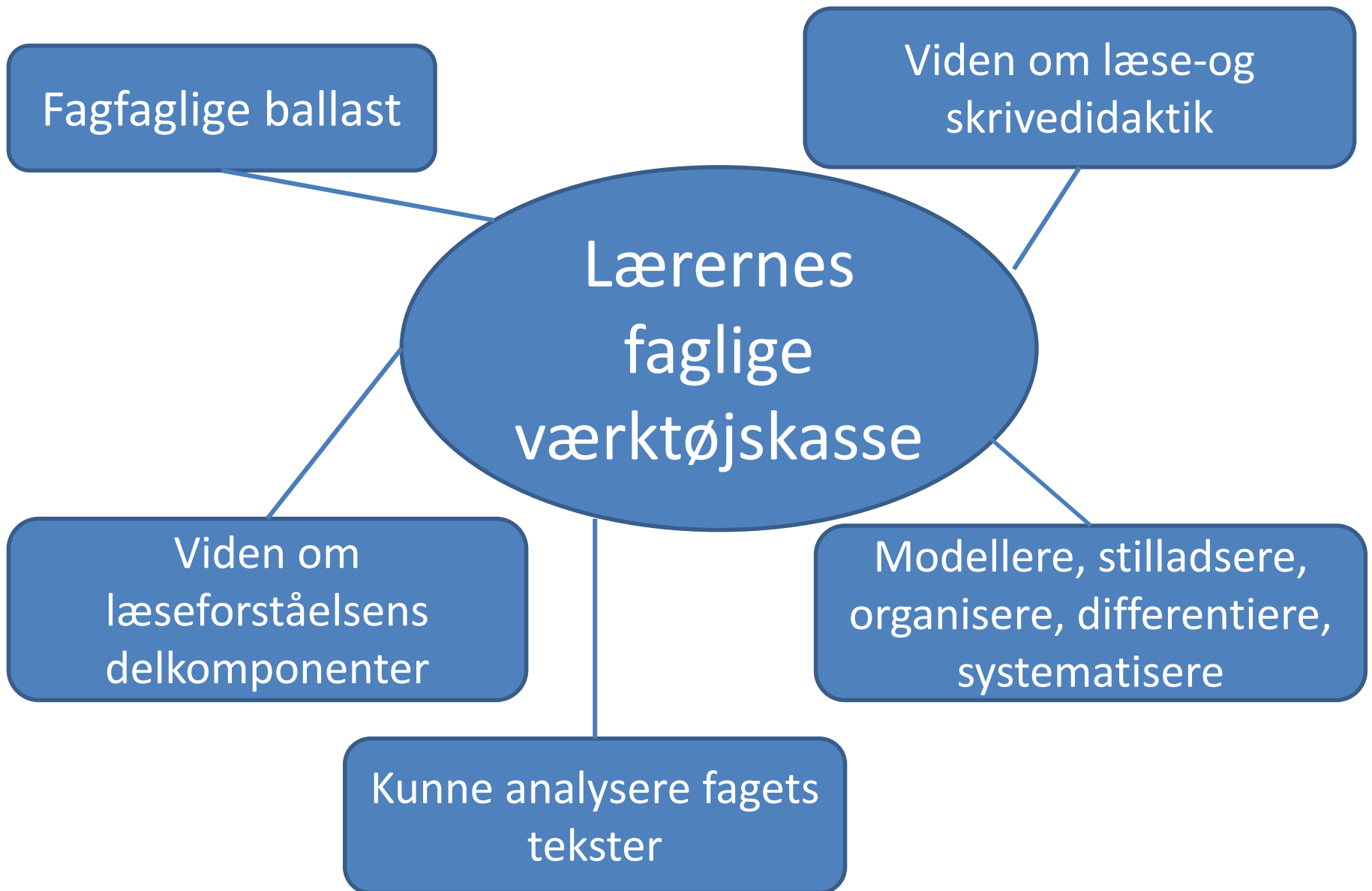
Hvad kan vi være fælles om?

Fælles målsætning i klassen / teamet

- Trefasede læsepædagogik, før-under-efter
- Skrivning og læsning interagerer
- Læseformål
- Teksttypekendskab - tekstaktiviteter
- Læseteknikker og læseforståelsesstrategier
- Ordkendskab, bredt og varieret – og at komme fra hverdagssprog til fagsprog
- Metakognitiv viden – mål & evaluering
- Læseforståelse og Sproglig udvikling (EMU)

Implementeres i alle fag

Læsning og skrivning i et læringsperspektiv

Forkundskaber Forforståelse

Ingen anden enkeltfaktor har så stor betydning, for hvad personer forstår og husker, af det de læser, som de forkundskaber, de har med sig, når de læser teksten

FØR LÆSNING - forforståelse

40 % - 50% af arbejdstiden med teksten

Forforståelse = forkundskaber +
forventninger

Læseformål

Overblikslæse

Ordkendskab

Sæt både mål for det fagfaglige og for læsedelen

dansk 7-10. KLASSE GYLDENDAL

★ FORSIDE BIBLIOTEK **FORLØB** AKTIVITETER REDSKABER TRÆNING KONKURRENCE LÆRER VÆRKTØJER ▾

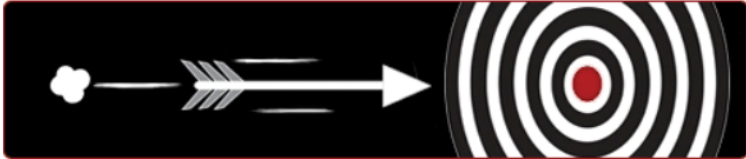
FORFATTERSKABER
GENRER
HOVEDVÆRKER
LÆSNING

Læsetræning 1
Læseforståelse 1
Faglig læsning 1
Læsetræning 2
Læseforståelse 2
Faglig læsning 2

MUNDTLIGHED
PERIODER
SKRIFTLIG FREMSTILLING
SPROG
STAVNING
TEMAER

AA

1. Læringsmål

Når du har arbejdet med dette forløb:

- kan du beskrive teksttypen for den tekst, du skal læse
- kan du bruge forskellige strategier for at skabe dig et indtryk af, hvad teksten handler om, og hvordan den forløber
- kan du registrere, hvornår du læser med god forståelse, og hvornår forståelsen glipper
- kan du sætte ind over for manglende forståelse
- kan du skabe overblik over, hvilke informationer teksten giver dig, og hvilken viden du selv kommer med, når du læser en tekst.

FORLØBET

- ★ 1. Læringsmål
- 👤 2. Få styr på din viden
- 👤 3. Strategi: fotografen
- 👤 4. Strategi: profeten
- 👤 5. Strategi: lighedstegnet
- 👤 6. Strategi: spørgsmålstegnet
- ★ 7. Evaluering

REDSKABER

- Tjek på teksten
- Ordkendskabskort
- Spørgsmålsskema
- Om ordkendskabskort

TEKSTER

- Min hjemstavns glemmer jeg aldrig
- I Danmark er jeg født
- Do you wanna know a secret

To læseundervisningsmodeller

Model 1 - Duke og Pearson

- Læreren beskriver og forklarer for eleverne
- Læreren demonstrerer strategi for elever
- Lærer og elever samarbejder om at praktisere strategien
- Elevere øver sig i grupper under vejledning
- Selvstændig brug af strategier

Model 2 - McLaughlin og Allens model

- Læreren instruerer
- Eleverne praktiserer, det de har lært
- Læreren leder evaluering, refleksion og målsætning

Læseforståelsesstrategi

En læseforståelsesstrategi er en bevidst, målstyret handling, der udføres **før, under, eller efter** læsningen

*

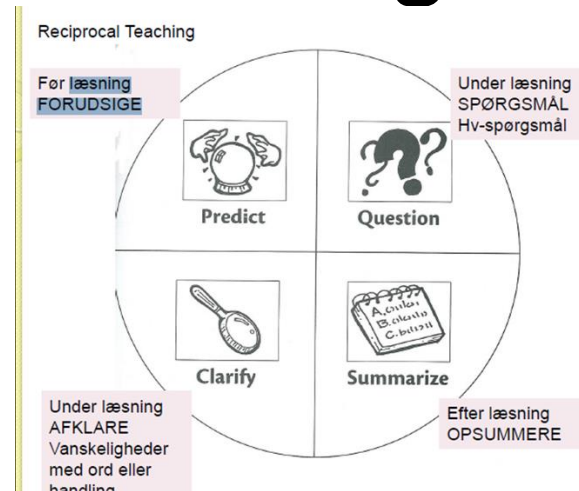
Formål: at tilegne sig, organisere og uddybe information fra teksten, samt for at overvåge og styre sin egen tekstforståelse.

Den strategisk bevidste læser lader sit læseformål styre valget af hensigtsmæssige strategier.

Fire centrale strategier

Forudsigelse
At stille spørgsmål
Opklaring
Opsummering

Gensidig undervisning

Læseforståelsesstrategier

Ivar Bråten, 2007 og Fælles Mål 2009

Overfladisk strategi

- Hukommelsesstrategier

Dybe strategier

- Overvågningsstrategier
- Organiseringsstrategier
- Elaboreringsstrategier

At læse på skærmen

Mange udtryksformer - mange modaliteter

Centrallæsning: Orientering mod midten af skærmen

Periferlæsning: Orientering mod skærmens periferi

Linjær læsning: "traditionel" – fra øverste venstre hjørne mod nederste højre

Søgning er læsning

- at finde information
- forskellige læsemåder: surfe, overblikslæse, fragmentlæse, fokuslæsning, kritisk læsning....
- at vurdere informationerne

Læseteknikker

Skønlitteratur, lærebøger og fagbøger, aviser og blade – det vil sige i **kontinuerlige tekster**:

Indholdslæsning

Overblikslæsning

Skimming

Punktlæsning

Nærlæsning

Ordbøger, tabeller, fartplaner, priser, hjemmesider, internet – det vil sige i **Ikke kontinuerlige tekster**:

Surfelæsning

Fokuslæsning

Skimming

Punktlæsning

Hvordan ved vi så - at vi er i mål?

1. Vigtigt at kende målet - synligt mål.

Hvor er jeg på vej hen? Hvad skal jeg / vi lære?
Feed Up

2. Hvor er du / vi nu?

Feed Back

3. Hvad er så næste skridt?

Feedforward

Opgaveniveau (viden og indhold), Proces (tilgang til lærestoffet), refleksion og selvregulering (selvevaluering)

Ordkendskab og læseforståelse

At forstå en tekst afhænger af, om man kan forstå ord og begreber – og ordene i deres kontekst.
Et bredt og et dybt ordkendskab.

***** *

Forskningen viser, at der er signifikant sammenhæng mellem ordforrådets størrelse hos førskolebørn og læseforståelsen ved 16 år.

Man ved samtidigt, at ordforrådet vokser hurtigst hos børn med stort ordforråd

Frost

Sprogkompetence

- Eleverne må have et alderssvarende ordforråd
- Have alderssvarende grammatiske forkundskaber
 - kendskab til ordklasser
 - forstå ordstammens funktion
 - have kendskab til aktive, passive, sideordnede, indskudte sætninger

Sproglig bevidsthed og verbal hukommelse

Voksnes ordforråd: 40000 - 130000

Opmærksomhed på sproget

Leksikalsk betydning

Talemåder

Sammensatte ord

Homonymer

Synonymer

Antonymer

+ og - ord

Hvordan tilegner man sig nye ord?

- Interaktiv oplæsning og ord i brug i relevant kontekst
 - Undervisning i udvalgte ord
 - (Ord at tale om, Fokusord)
 - Opfølgninger og gentagelser
 - Ord- og begrebsmodeller
 - Ordforståelsesstrategier
 - Metakognitiv bevidsthed
 - Ordbøger – søgninger
 - Overbegreber og kategorier
 - Brug i anden sammenhæng
- Børn lærer også af hinanden

Læseundervisningen

Balanceret læseundervisning

Læreren som rollemodel

Direkte undervisning

Klasseledelse – læringsledelse

Forventning om indsats

Mestringsmål

Moderat udfordrende opgave

Læring i social sammenhæng

Berettende tekster

Berettende tekster vil *fortælle* sin læser om noget, der er sket.

Berettende tekster kan godt ligne fiktion, men der er en vigtig forskel.

De berettende fagtekster fortæller om noget, der er sket i virkeligheden. Forfatteren bruger ikke fantasi.

EX:

Postkort,

Dagbog

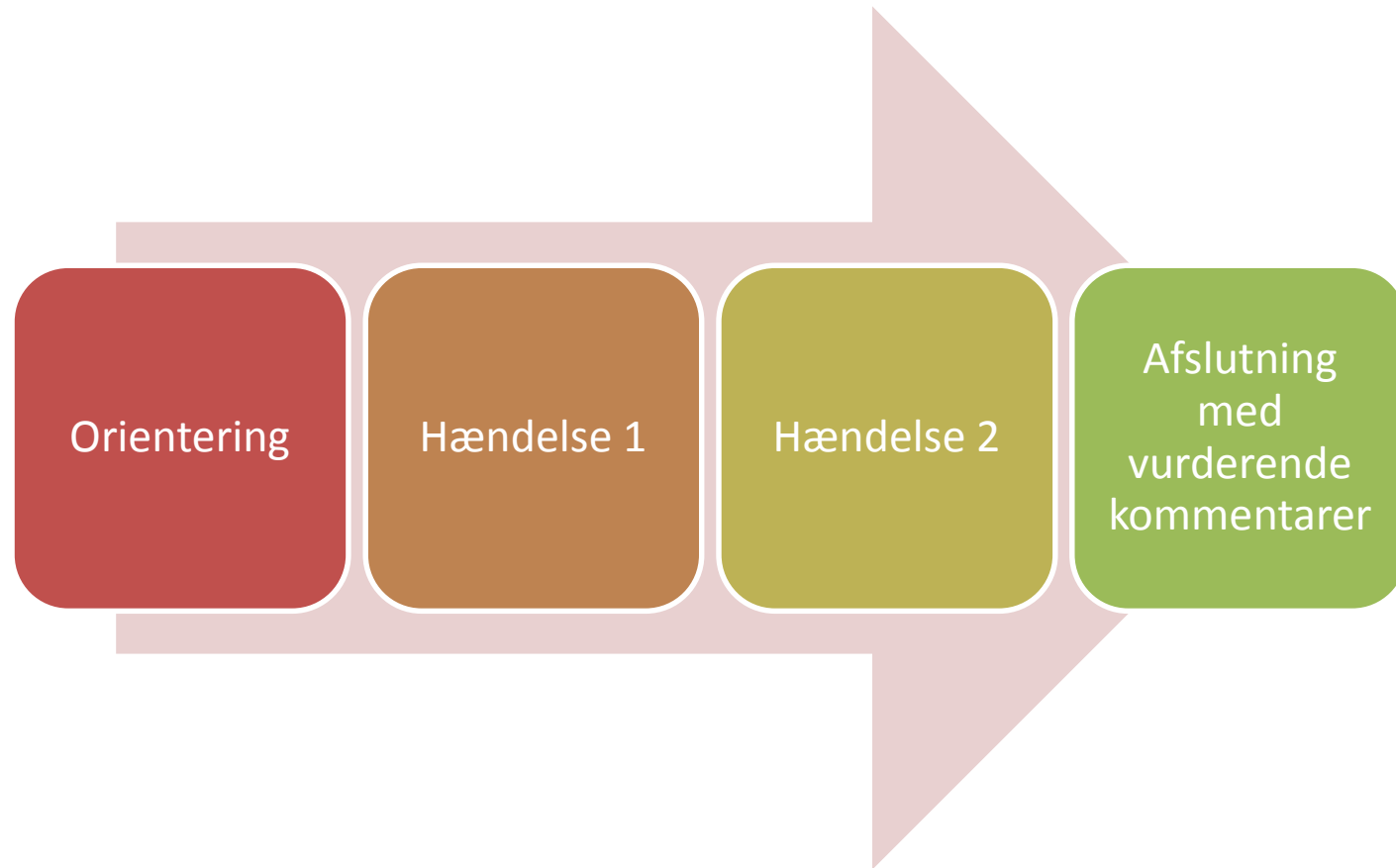
Erindring

Rapport

Nyhedsartikel

Personligt berettende genre

Overskrift	
Orientering	
Hvornår? 	
Hvem? 	
Hvor? 	
Hvordan	
Hændelser Hvad skete der? 	
Hændelse 1	
Hændelse 2	
Hændelse 3	
Hændelse 4	
Hændelse 5	
Afslutning	
Kommentarer 	

Skriveskabelon

Berettende tekst

Sølystskolen

Beskrivende tekster

Beskrivende tekster vil informere sin læser.

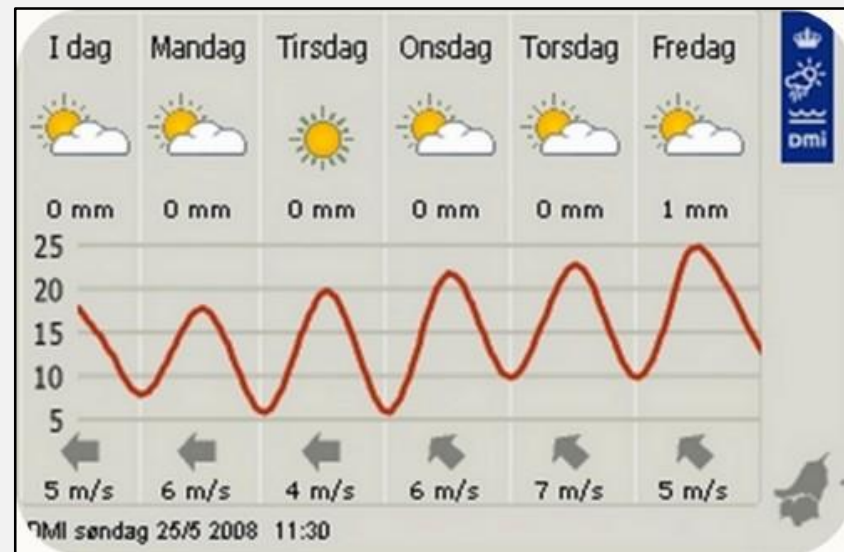
Beskrivende tekster giver læseren viden og oplysninger, fx om hvordan noget er eller ser ud.

Ex: leksikonartikel

Fagbog

Busplan

vejrudsigt

Instruerende tekster

Instruerende tekster vil instruere sin læser i, hvordan noget gøres.

Instruerende tekster viser læseren, hvad der skal bruges, og beskriver, i hvilken rækkefølge og på hvilken måde det gøres.

Ex.

Opskrift

Brugsanvisning

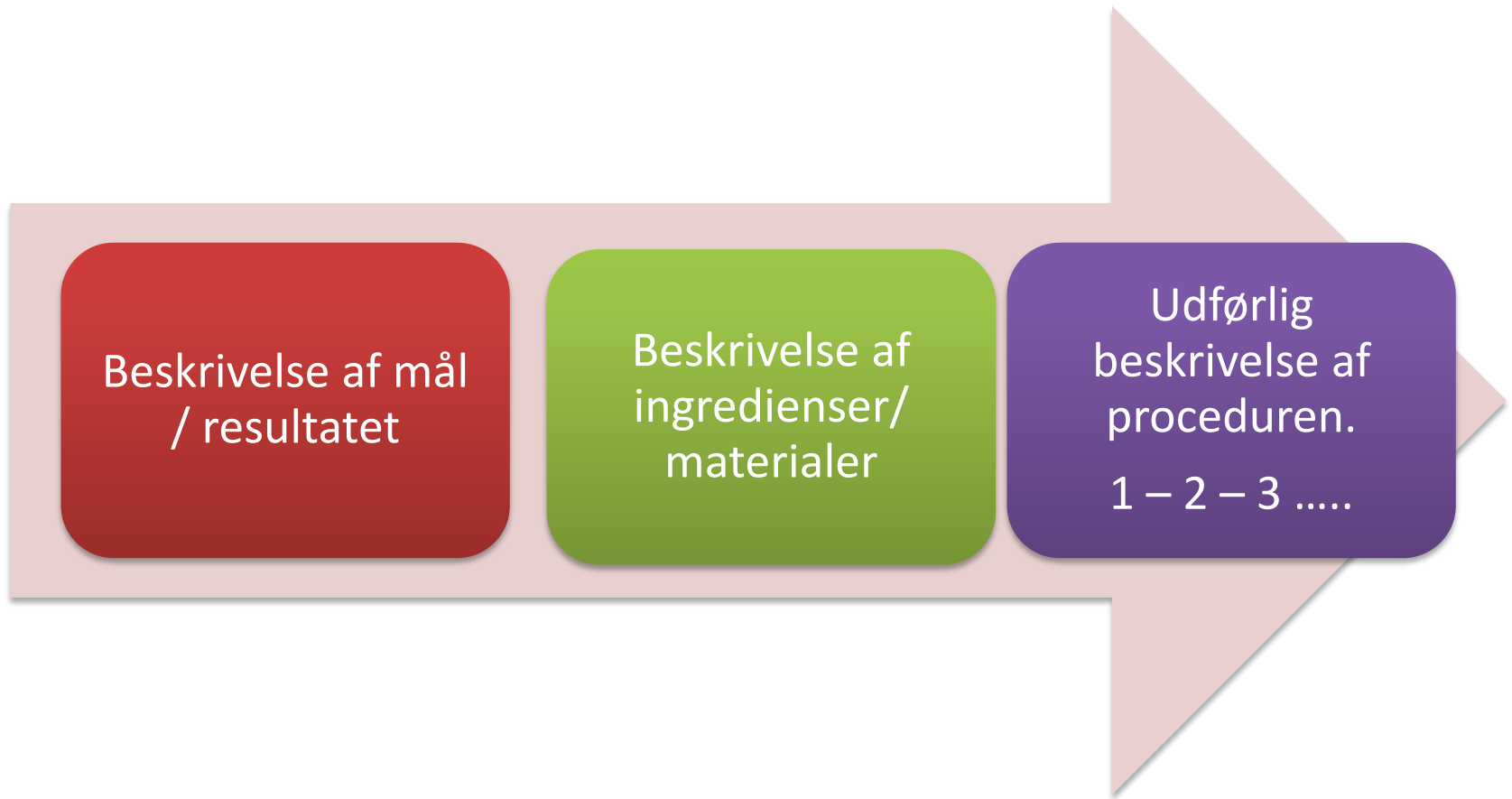
Rutevejledning

Opgavetekst

Ordensregler

Tekststruktur: Instruerende tekster

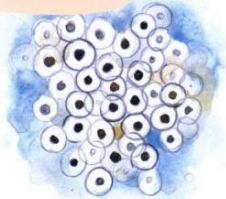

Tænk over ...

Hvad ved du om, hvordan forskellige dyr begynder deres liv?

Fra yngel til frø

1. Hunfrøen lægger sine æg i vandhuller. Æggene kaldes for rogn. Hvert æg ligger i en klump, der ser ud som gelé.

2. Efter to uger klækkes æggene, og haletudserne kommer ud. De fleste bliver til mad for andre dyr. Haletudserne ånder med ydre gæller.

3. Når haletudsen er omtrent fem uger, vokser der to bagben ud. Haletudsen har fået nye gæller inde i kroppen. Der, hvor de gamle gæller sad, findes nu to huller.

4. Nogle uger senere vokser forbenene ud gennem hullerne. Haletudsen kan ikke bruge gællerne længere, men ånder gennem huden og med små lunger.

5. Halen bliver kortere og kortere. Efter omkring tolv uger er der ikke brug for den længere, da haletudsen svømmer med de lange bagben.

6. Nu er haletudsen blevet til en frø. Den holder til i nærheden af vand. Efter to, tre år på land er frøen fuldvoksen og kan parre sig. Frøer kan blive mere end ti år gamle.

Forklarende tekster

Forklarende tekster vil forklare sin læser nogle processer.

Forklarende tekster forklarer, hvordan noget sker og nogle gange hvorfor.

Ex:

Biologiske forklaringer
n/t –forklaringer
redegørelser

Argumenterende tekster

Argumenterende tekster vil overbevise sin læser. I argumenterende tekster siger forfatteren sin mening, og han siger ofte også, hvorfor han mener, som han gør.

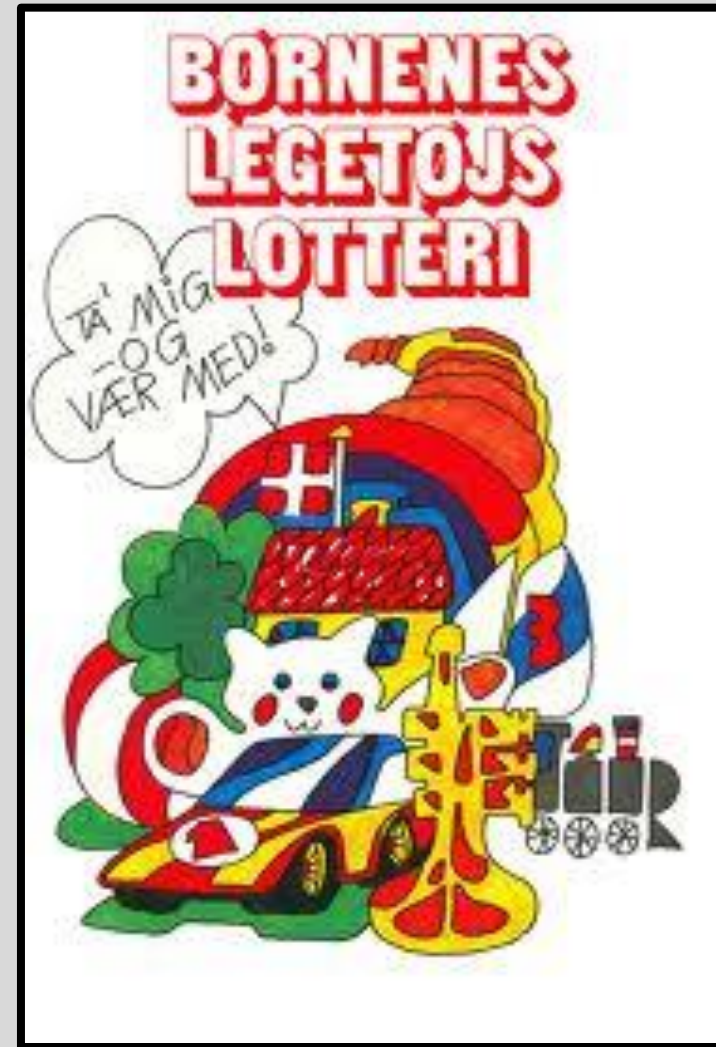
Ex:

Film- og boganmeldelse

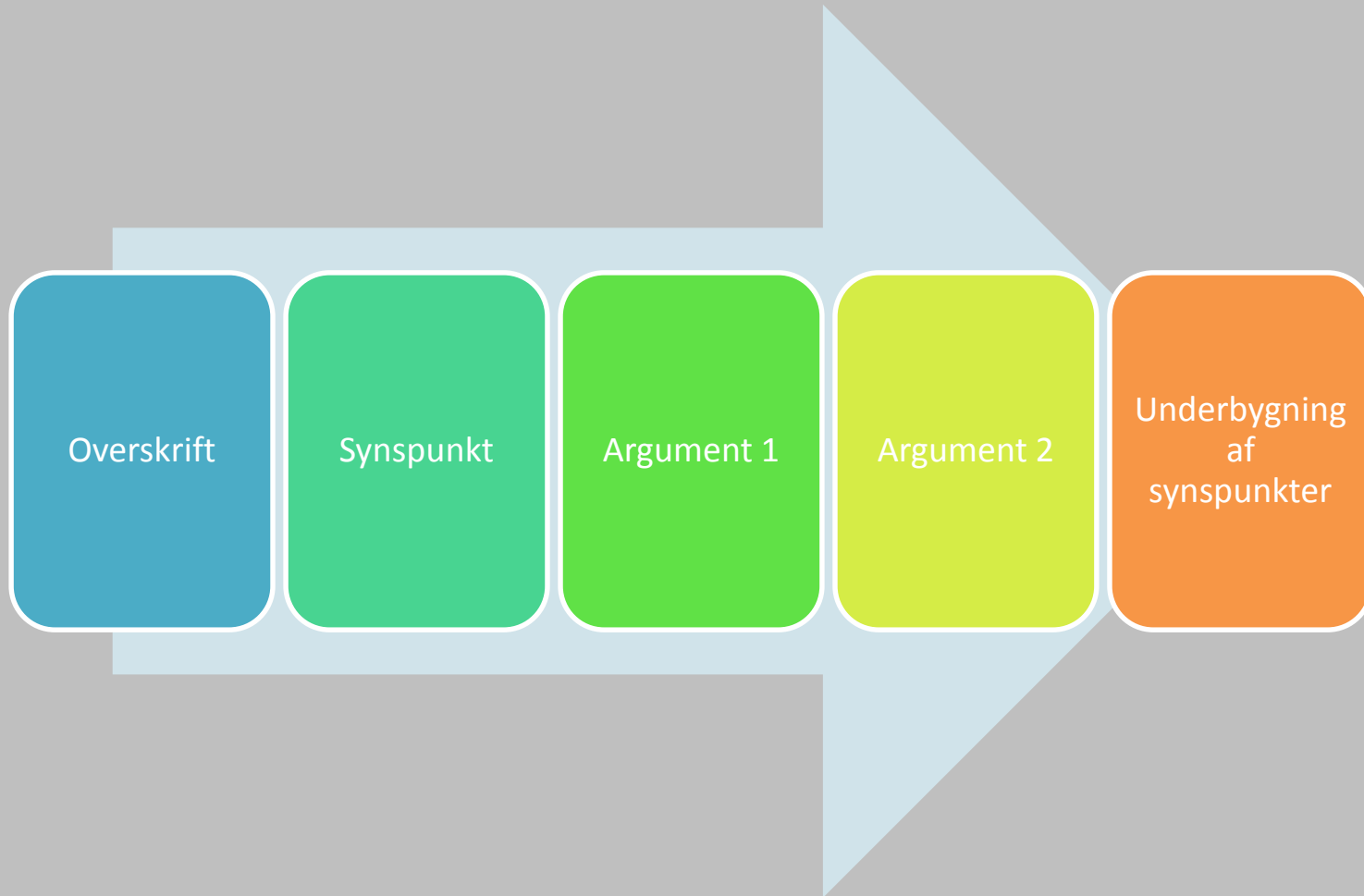
Læserbrev

Reklame

Kampagne

Tekststruktur: Argumenterende tekster

Læsning og skrivning - mere end teknik og færdigheder

Systematisk og med lærerinstruktion

- Direkte instruktion og modellering
- Elevaktivitet knyttet til instruktion og modellering – stilladsering
- Eleverne skal kende målet - mestringsmål
- Undervisningsrelaterede valg for eleverne
- Samarbejde i forskellige
organisationsformer
- Aktive eleverne skal mestre – selvstændigt,
men med lærerstøtte

Motivation

Faktorer der påvirker elevernes motivation i læringsituationer:

Positiv holdning til læring

Selvopfattelse, tror på succes eller frygte fiasko

Klare mål for hvad der skal læres – og hvorfor

Egen deltagelse i læreproces

Støtte fra lærer og andre elever

Personlige erfaringer og kundskaber

Gode forkundskaber hjælper ikke, hvis der ikke er interesse og positiv indstilling til teksten.

Liberg, side 41, 2014

Signifikant sammenhæng mellem læseresultater og motivation.

Roe, international forskning

Læsning og skrivning - mere end teknik og færdigheder

Motiverende faktorer:

- Eleverne skal kende målet – og selv sætte mål
- Eleverne skal træffe undervisningsrelaterede valg
- Eleverne skal lære at samarbejde – forskellige organisationsformer
- Eleverne skal mestre. Selvstændigt arbejde med lærerstøtte
- Eleverne skal være aktive

EVA 2011 - 5 kriterier

En differentieret undervisning

1. Forholder sig proaktivt til en heterogen elevgruppe
2. Er centreret omkring elevens læring
3. Er funderet i analyse og vurdering
4. Indebærer forskelligartede og varierede tilgange til læring
5. Kræver en helhedsorienteret tilgang til læring

Vigtige lærerkompetencer

Relationskompetence

Ledelseskompetence

Didaktisk kompetence

**GOD UNDERVISNING
KAN BESKRIVES IKKE
FORESKRIVES**

Øistein Anmarkrud